

УДК 316.774

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.91627

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ІДЕОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

М. О. Кириченко

На сьогодні існують певні системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, тобто перелік показників, що характеризують розвиток інформаційного суспільства в різних розрізах: інформаційному, економічному, соціальному. Ми розглядаємо інформацію як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку

Ключові слова: концепція інформатизації, фактор оптимізації, ідеологія інформаційного суспільства, сталий розвиток

1. Вступ

Важливість даної теми наукового дослідження зумовлена відсутністю на переломному етапі розвитку сучасної цивілізації нової ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку. Людству загрожує загострення різноманітних глобальних криз, в суспільстві зростає напруга, в умовах глобальної трансформації виникає суспільство величезних ризиків. За цих обставин нагальною є вироблення якісно нової стратегії розвитку людської цивілізації у ситуації соціальних невизначеностей, яка спирається на ідеологію інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку. Ідеологія інформаційного суспільства передбачає модернізацію освіти, створення механізмів інтелектуальної економіки, що базуються на знаннях, на системі освіти та спрямовані на приборкання загрозливих процесів, мінімізації руйнівних наслідків, забезпечення сталого розвитку сучасного соціуму. Такими механізмами є, насамперед, усталені соціальні інститути – економіка, освіта, політика, право, культура, управління, ідеологія, що сприяють інституціоналізації сучасного українського суспільства [1].

2. Літературний огляд

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена також тим, що: по-перше, недостатньою теоретичною розробленістю концепції ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку сучасного українського суспільства в нових умовах глобалізації, так і осмислення комплексу кумулятивних змін, які набувають практично-світоглядного значення, що сприяють досягненню стабільного розвитку сучасного суспільства; по-друге, на сьогоднішній день в Україні спостерігається певний дефіцит теоретико-методологічної рефлексії інструментів і технологій мінімізації ентропійних тенденцій у сучасному українському суспільстві, вирішенню яких може слугувати ідеологія інформаційного суспільства, яка може сприяти досягненню стабільності українського соціуму завдяки впровадженню в життя складових ідеології; по-третє, становлення і розвиток ідеології інформаційного суспільства обумовлено, з одного боку, об'єктивним перебігом антропокультурного сучасного процесу, що утверджується у вітчизняному соціальному

просторі, з іншого – впливом суб'єктивного чинника управлінської суб'єкт-суб'єктної парадигми, в центрі якої людина не є «мірою всіх речей», а виступає як засіб; по-четверте, ноосферні засади, на яких має базуватися сучасний соціум XXI століття, продовжує поглиблювати значення досліджень про ідеологію інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку, поставивши вимогу розробки таких категоріальних форм ноосферного дискурсу, який міг би узгоджуватися з сучасними реаліями глобалізації і глокалізації. Вирішити ці проблеми можливо, якщо докорінним чином сформувавши теоретичне підґрунтя розвитку концепції ідеології інформаційного суспільства, що базується на ноосферній парадигмі, та сприяти рефлексії методологічних прийомів і технік впровадження ідеології інформаційного суспільства; сприяти її структуризації та інституціонального впливу держави на економіку, політику, освіту, культуру, соціальну сферу ідеологічними впливами інформаційного суспільства, можливими варіантами вирішення проблем у всіх сферах життєдіяльності суспільства, використовуючи самоорганізаційні і креативні аспекти; по-п'яте, у сучасній соціально-філософській науці має місце пізнавальна наукова проблема, яка пов'язана з дефіцитом теоретичної та практичної рефлексії механізмів оптимізації ідеології інформаційного суспільства, в центрі якої ноосферна проблематика, яка сприяє поглибленню підґрунтя для аналізу загальнолюдських цінностей в умовах загальносвітових тенденцій – глобалізації і глокалізації. Розв'язання зазначених питань потребує системного дослідження, а також розробки відповідних науково-теоретичних важелів для впровадження нових механізмів оптимізації ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку [2].

3. Мета та задачі дослідження

Мета роботи – розробити концепцію інформатизації як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечити умови досягнення його сталого розвитку, виходу сучасного українського соціуму з кризи та обґрунтувати ноосферні засади його сучасного розвитку, а також опрацювати практичні рекомендації щодо оптимізації ідеології інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку, розробити соціальні технології алгоритмів подолання

ентропійних процесів та досягнення системного стабільного стану сучасного соціуму.

Об'єкт дослідження – феномен ідеології інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку, що формується в умовах глобалізації та базується на ноосферних вимірах і потребує реалізації людського та соціального чинника, який направлений на виживання людини і людства у складних процесах кризової цивілізації.

Предмет дослідження – шляхи і напрями оптимізації ідеології інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку сучасного українського суспільства.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні задачі:

- дослідити процеси інформатизації, як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства;
- здійснити аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми;
- визначити зміст поняття «ідеологія інформаційного суспільства»;
- визначити основні напрями оптимізації ідеології інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку сучасного українського суспільства;
- окреслити сучасні умови та чинники формування ідеології інформаційного суспільства.

4. Інформатизація як фактор сталого розвитку інформаційного суспільства

Як засвідчив аналіз, розробка концепції інформатизації тісно пов'язана з економікою, освітою, політикою, культурою, управлінням, тому для її адекватного аналізу слід дослідити соціоекономічні, соціоантропологічні, соціокультурні виміри з акцентуацією аналізу на освіту, політику, економіку, управління, культуру, в центрі яких підтримка і розвиток людського фактору, що здійснюється через і завдяки ідеології інформаційного суспільства, яка здатна привести суспільство до сталого розвитку [3].

Наукова гіпотеза дослідження. Концепція інформатизації як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку націлена на формування техногуманітарного та ноосферного балансу сучасного українського суспільства, що являє собою концептуальну модель, котра описує механізм загострення і подолання антропогенних та культурогенних криз в умовах глобалізації, детермінованих економічними кризами; формування концепції ідеології інформаційного суспільства, яка відігравала б роль компенсаторського фактора, що виступає як визначальний у періоди криз і сприяє відновленню порушеного балансу інструментального (техногенного) і гуманітарного характеру.

Для аналізу концепції ідеології інформаційного суспільства як фактора сталого розвитку використовуються методи аналізу і синтезу, моделювання і прогнозування, кросскультурного (порівняльного) аналізу, інституційний, системний, синергетичний, структурно-функціональний, методи соціального гуманізму, антропологічної експертизи, зокрема для аналізу складових ідеології інформаційного суспільства,

на яку впливають соціоекономічні, соціоантропологічні, соціокультурні чинники.

Процеси інформатизації, як фактор оптимізації ідеології інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку здійснюються у системі онтологізації, гносеологізації та соціологізації суспільного життя. Ці процеси впливають на оптимізацію ідеології інформаційного суспільства в умовах мережево-комунікативного простору. Так, процес онтологізації здійснюється як процес моделювання чи проєкції фундаментального знання про інформаційну реальність на ідеологію інформаційного суспільства. Остання представляє собою як практично перетворюючу діяльність, як процес формування інформаційної картини світу, що дозволяє відобразити світ, як буття та існування інформаційної реальності. Гносеологізація інформаційної реальності відбувається як процес формування ідеології інформаційного суспільства та перетворення ідеології на цивілізаційний інститут інформаційного суспільства з функціями регулювання всіх сфер життєдіяльності суспільства. Соціологізація інформаційної реальності представляє собою процес становлення суспільного життя у якості соціально-інформаційної реальності, формування соціального пізнання і соціології інформаційного суспільства з врахуванням типу суспільства, у тому числі вирішення глобальних проблем сучасності на основі антиентропійних процесів, представлених інформатизацією і комп'ютеризацією суспільства [4].

Ми дотримуємося думки, що *кожне суспільство стає інформаційним суспільством по-своєму і вирішує у процесі інформатизації свої специфічні проблеми з урахуванням особливостей типу суспільства та його ідеології, коли у першому випадку пріоритет віддається технологіям, що сприяють інформатизації, а в іншому – вирішенню задач оптимізації суспільних відносин*. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах мережево-комунікативного простору відбувається на шляху подолання інформаційної кризи, оптимізації процесів інформатизації та пізнання законів розвитку інформаційної реальності. Якщо інформатизація відбувається без врахування специфіки становлення інформаційного суспільства відповідного типу, а здійснюється згідно чужих даному суспільству стандартів і парадигм, то реально відбувається поглиблення інформаційної кризи і ситуація свідчить про несформованість ідеології інформаційного суспільства, яка відповідала б національному менталітету тієї чи іншої країни. Доведено, що формування концептуальних положень інформатизації, як фактора оптимізації ідеології інформаційного суспільства в умовах мережево-комунікативного простору є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку суспільства в умовах вирішення глобальних проблем сучасності.

Ідеологія – це система концептуально оформлених поглядів та ідей, що виражають інтереси різних суспільств, соціальних класів і груп, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності та один до одного, а також санкціонуються існуючі у суспільстві форми панування та влади, або

обґрунтовуються їх перетворення. Найважливіша особливість становлення ідеології інформаційного суспільства – в об'єктивному посиленні його комунікаційних зав'язків і відносин, реалізація потреб людини у пізнанні як джерела нової інформації. Пізнання та його складові – інформація та знання виступають основою комунікації, які визначають її сутність та є основою ідеології інформаційного суспільства. Тому кожний тип суспільства повинен здійснювати інформатизацію і комп'ютеризацію, щоб стратегія і тактика інформатизації враховувала специфіку суспільства, особливості історичного моменту, у відповідності з яким інформатизація виступає умовою соціального та цивілізаційного прогресу.

Розробка самостійної теорії інформації є причиною виникнення так званої інформаційної моделі комунікації, основоположні характеристики якої визначають принципи трансляції і соціалізації тих чи інших ідеологем інформаційного суспільства та забезпечення його сталого розвитку. Соціальна практика сучасного суспільства розгортається на основі освоєння інформаційної реальності. Наукове освоєння цих процесів дозволяє будувати адекватні стратегії та тактики інформатизації та комп'ютеризації суспільства і в цьому відношенні слід вивчати процеси онтологізації, гносеологізації та соціологізації інформаційної реальності, виходячи з метафізичного і діалектичного методів. Виходячи з даних методологій, повинні розроблятися програми інформатизації та комп'ютеризації суспільства, що розкривають перспективи технологічного та інформаційного проєктів формування інформаційного суспільства. Становлення інформаційного суспільства неминуче тягне за собою інституційні, функціональні та інші перетворення у житті суспільства з врахуванням знання природи, специфіки ідеології інформаційного суспільства, організації адекватних тому чи іншому типу суспільства процесів його інформатизації, що сприяють формуванню ідеології інформаційного суспільства [5].

Основні дискусії про сталий розвиток – «Програма дій «Порядок дня XXI століття» Брундтланд (1987 р.) і доповідь про сталий розвиток, затверджений конференцією ЮНЕСД в Ріо-де-Жанейро (1991 р.), в контексті яких сталий розвиток виокремлено як нову концепцію сучасного інформаційного століття, направлено на подолання глобальних проблем сучасності. У 1992 р. в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбулася конференція ООН з оточуючого середовища, на якій була вироблена ідеологія інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку сучасного суспільства. Проблеми інформаційного суспільства слід вирішувати у контексті економічного росту та впровадження у життя концепції сталого розвитку, яка має глобальне значення і не обмежується національними чи регіональними кордонами. Вчені закликали досліджувати взаємозв'язок всіх складових ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку, яка б протидіяла все більшій кількості ризиків, національних загроз і криз, пов'язаних з національною безпекою. Особлива увага приділяється комплексному вирішенню економічних, екологічних,

соціальних, культурних, безпекових питань, що включає у свій зміст інтеграцію екологічного, соціального, економічного вимірів сталого розвитку.

У «Порядку денному» відмічається, що несправедливість інформаційного суспільства і руйнація екологічних систем знаходиться в центрі уваги сталого розвитку з метою подолання несправедливостей, доступу все більшої кількості населення до Інтернету, що може здійснити тільки соціальна трансформація сучасного інформаційного суспільства, щоб дати адекватну відповідь на гострі проблеми інформаційного віку. Адекватне формулювання концепції ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку, потребує подальшої операціоналізації і конкретизації. Згідно визначення Комісії, економіка інформаційного суспільства вважається сталою при умовах мінімізації використання ресурсів, необхідних для збереження оточуючого середовища у сталому розвитку. Сталий розвиток – це стабільний, узгоджений, розрахований на тривалу перспективу економічний і соціальний розвиток на основі підтримуваного використання природних ресурсів для забезпечення потреб теперішнього і майбутнього покоління інформаційного суспільства.

Сьогодні загрози досягнення стабільного економічного розвитку породжують глобалізаційні процеси, пов'язані з ризиками, антропологічними катастрофами, різноманітними формами дестабілізації соціуму, що детермінуються діями турбулентності, хаотичного руху потоків і непередбачуваності подій. Соціальний хаос, в який втягнута вся система інформаційного суспільства, це стан складної нелінійної соціальної системи, яка самоорганізується на шляху до трансформації старих структур, які не можуть задовольнити соціальні та економічні потреби сучасного інформаційного суспільства [6].

Ідеологія інформаційного суспільства направлена на формування ноосферної економіки інформаційного суспільства, в основі якого задоволення потреб людини з інформації як головного ресурсу. Ідеологія інформаційного суспільства структурує конструкти інформаційного соціуму, що включає примат духовно-інформаційних потреб перед матеріальними. Розвиток соціальних систем розглядається через еволюцію інформаційних машин. В інформаційному XXI столітті більше половини робочого часу буде використано на збереження, обробку і передачу інформації, що й потребує вироблення ідеології інформаційного суспільства, в якому людина знайде своє гідне місце, а її розум буде культивувати подальший розвиток та ускладнення інформаційно-комунікативних технологій, що є головною тенденцією розвитку сучасного світу та досягнення сталого розвитку.

Ідеологія інформаційного суспільства як наукоємна і освітня парадигма повинна стати економікою сталого розвитку, в якій освіті відводиться центральне місце, так як інформаційне суспільство еволюціонує в «суспільство знань», а ідеологія інформаційного суспільства еволюціонує в ідеологію «суспільства знань», в основі якої особливості виробництва і споживання знань у корисній інтелектуальній

діяльності людей. Зміни відбуваються і в науці управління інформаційним суспільством, яке перекладається з виробничого процесу на інші, які мають пряме відношення до знань: інноваційний процес, збереження знань в електронних системах та їх подальше використання, обмін знаннями та інформацією, навчання персоналу, формування бренду та іміджу компанії.

Ідеологія інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку - це стійка інноваційна та інтелектуальна економіка, що спирається на ноосферно-технологічний базис, що потребує управління знаннями та їх перетворення на додаткову вартість. Ідеологія інформаційного суспільства – це вироблення комплексу засобів, технологій, алгоритмів управління знаннями, в основі якого формування і використання інтелектуального капіталу, як головного ресурсу інформаційного суспільства з метою підвищення його конкурентоспроможності. Ідеологія інформаційного суспільства базується на сталому економіко-інтелектуальному розвитку соціоприродної еволюції, в основі якої інформатизація, як головна тенденція розвитку інформаційно-комунікативних технологій та подальшої еволюції соціуму до смарт-суспільства, як високотехнологічного, високоінтелектуального, що базується на ноосферному економічному базисові.

При цьому значна частина методів, що використовуються в ідеології інформаційного суспільства, ґрунтуються не тільки на досягненнях у сфері інформаційних технологій, але й менеджменту, психології, соціології, культурології. Еволюція інформаційного суспільства, як еволюція відкритої системи до складноорганізованої, ноосферної, аутопоезисної, самореферентної відбувається згідно загальних космічних об'єктивних законів, здатних подолати «режими з загостреннями», точки біфуркації, кризи, що саморегулюються людством з метою досягнення сталого розвитку [7].

5. Результати дослідження

В основі стійкого розвитку цивілізації – ідеологія інформаційного суспільства, як нова форма ноосферної свідомості та світогляду. Нова ідеологія інформаційного суспільства направлена на протидію процесам саморуйнування цивілізації, створення умов для гармонізації відкритих саморегульованих систем,

створення умов для реалізації творчого і креативного начала особистості задля утвердження сталого розвитку, як суспільства, так і особистості. Тому вища школа повинна готувати інноваційну людину, здатну здійснити всі ці перетворення, щоб жити у глобальному світі у кореляції з ідеалами гуманізму, розуму, моралі, справедливості. Ідеологія інформаційного суспільства – це явище соціального порядку і є генетично зумовлене людством, що дозволяє перейти від біосфери до ноосфери, про яку мріяв ще академік В. Вернадський.

6. Висновки

Необхідність становлення ідеології інформаційного суспільства – це не тільки можливість вирішення тих чи інших проблем суспільного життя, але й можливість подальшого успішного життєствердження людства, укріплення його соціальних інститутів і функцій, які сприяють стабільному і сталому розвитку сучасного соціуму. Планетарна ноосферна свідомість і світогляд сьогодні вимагають формування нової ідеології інформаційного суспільства, яке підійшло до нової еволюційної спіралі.

Ноосфера – це космічна оболонка, яка потребує управління на основі законів моралі, справедливості, розуму. Дійсна духовна революція, яка закладена в ідеології інформаційного суспільства, як фактор сталого розвитку, пов'язана з відродженням дійсної духовності і здатна привести людину до формування нової свідомості і творчості.

Ідеологія інформаційного суспільства має бути підпорядкована культурно-етичним і гуманістичним трансформаціям, в основі яких дійсні процеси реалізації позитивної (гуманістичної) моделі глобалізації, що в перспективі зможе привести наше суспільство до ноосферного сталого розвитку.

Для формування ідеології інформаційного суспільства, як фактора сталого розвитку необхідне формування опорної страти нації – патріотичної еліти, інтереси якої пов'язані з інтересами країни і націлені на формування високорозвинутої європейської держави, еліта якої керує ефективним використанням природно-ресурсного потенціалу країни та потребує формування концепції ноосферного стійкого розвитку, в основі якого - шлях до інноваційного розвитку суспільства.

Література

1. Воронкова, В. Г. Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего: Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях. Т. 2 [Текст]: монографія / В. Г. Воронкова; под ред. О. А. Базалука. – К.: Издательский дом «Скиф», 2012. – С. 134–152.
2. Воронкова, В. Г. Формування інформаційного суспільства в Україні: виклик чи потреба часу? [Текст]: зб. наук. пр. / В. Г. Воронкова, О. В. Соснін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – Вип. 60. – С. 13–24.
3. Воронкова, В. Г. Сучасна геокультура як соціокультурний феномен культурної глобалізації [Текст]: зб. наук. пр. / В. Г. Воронкова, В. О. Нікітенко // Гілея: науковий вісник. – 2013. – Вип. 72. – С. 487–492.
4. Дубов, Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості [Текст]: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К.: НІСД, 2010. – 64 с.
5. Ожеван, М. А. Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні [Текст]: зб. аналіт. доп. / М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк, Т. О. Ісакова; за заг. ред. Д. В. Дубова. – К.: НІСД, 2011. – 96 с.
6. Соснін, О. В. Інвестиції в людський капітал в умовах глобальної трансформації [Текст]: навч. пос. / О. В. Соснін, В. Г. Воронкова, М. А. Ажажа. – Львів: «Магнолія: 2006», 2011. – 610 с.

7. Соснін, О. В. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою [Текст]: зб. наук. пр. / О. В. Соснін, О. П. Дзьобань // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2015. – Вип. 61. – С. 24–34.

8. Соснін, О. В. Інформаційне суспільство як виклик глобалізації. Час вибору: виклики інформаційної епохи [Текст]: колективна монографія / О. В. Соснін, В. Г. Воронкова; за заг. ред. О. А. Івакіна, Д. В. Яковлева. - Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – 472 с.

9. Кириченко, М. О. Епістемологічні виміри інформаційного суспільства у гуманітарно-науковому дискурсі [Текст]: матер. Міжн. наук.-прак. конф. / М. О. Кириченко // Теоретичні та практичні засади розвитку менеджменту організацій та адміністрування в умовах незалежності України. – Запоріжжя: ЗДІА, 2016. – 274 с.

10. Лазаревич, А. А. Становление информационного общества: коммуникационно-эпистемологические и культурно-цивилизационные основания [Текст]: монография / А. А. Лазаревич; за ред. И. Я. Леваш. – Минск: Беларуская навука, 2015. – 537 с.

Дата надходження рукопису 05.11.2016

Кириченко Микола Олексійович, доктор філософських наук, професор, член-кореспондент Академії наук вищої школи України, перший проректор, кафедра державної служби і менеджменту освіти, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вул. Січових Стрільців, 52-А, м. Київ, Україна, 04053
E-mail : kmumo@i.ua